

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК

щодо застосування норм законодавства, що регулюють діяльність спостережної/наглядової ради акціонерного товариства

I.

Цей науковий висновок підготовлений на підставі частини 7 статті 303 Господарського процесуального кодексу України, ст. 47 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», пунктів 1.2, 2.8, 3.2, 3.3 Положення про Науково-консультативну раду при Верховному Суді за зверненнями суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду О.М. Баранця від 01.08.2022 № 259/0/26 у справі № 921/67/19 та Н.М. Губенко від 02.08.2022 № 266/0/26 у справі № 921/83/19 щодо викладених у зверненнях питань.

II.

Опис дослідження.

Стаття 154 ЦК передбачає, що статут акціонерного товариства має містити відомості про склад і компетенцію органів управління товариством та про порядок ухвалення ними рішень.

Орган господарського товариства – це організаційно відокремлена та структурно оформлена частина товариства як господарської організації, яка формується у визначеному законом і статутом господарського товариства порядку із фізичних осіб, наділена набором повноважень, необхідних для реалізації господарської компетенції товариства, і через яку формується та/або реалізується воля господарського товариства як суб'єкта господарського права. Склад органів конкретного господарського товариства та їх компетенція, порядок утворення, обрання і відкликання їх членів та прийняття ними рішень, а також порядок зміни складу органів товариства фіксується у статуті господарського товариства.¹

Можна характеризувати органи управління акціонерного товариства за *нормативними положеннями*, що визначають:

- склад органу управління з точки зору порядку його формування (кількісний склад не має значення);

- компетенція – питання, з яких орган приймає управлінські рішення;

- порядок ухвалення рішень – залежить від виду органу управління (одноособовий, колегіальний); для колегіального органу – кворум та більшість голосів (проста, кваліфікована) для ухвалення рішень.

---

¹ Корпоративне право крізь призму судової практики: монографія / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. – Харків: ЕКУС, 2021. С. 100-101.

Однак, на нашу думку, з точки зору змісту діяльності органу, а не форм здійснення цієї діяльності, визначальним критерієм є компетенція органу. Тобто головним, що характеризує суб'єкт організаційно-господарських повноважень (в тому числі і внутрішні органи управління товариством), є його компетенція, а не форми, в яких орган створюється та реалізує свою компетенцію.

З огляду на цей умовивід, порівнюючи органи управління товариством, можемо обмежитись порівнянням нормативного визначення їх компетенції.

Первісна редакція статті 46 Закону «Про господарські товариства», яка мала назву «Рада акціонерного товариства (спостережна рада)», встановлювала, що в акціонерному товаристві з числа акціонерів може створюватися рада акціонерного товариства (спостережна рада), яка представляє інтереси акціонерів у період між проведенням загальних зборів і в межах компетенції, визначеної статутом, контролює і регулює діяльність правління.

Редакція цієї статті була змінена Законом «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» № 997-V від 27.04.2007². Згідно з цією редакцією ця стаття отримала назву «Наглядова рада акціонерного товариства» та встановлено, що в акціонерному товаристві з числа акціонерів може створюватися наглядова рада акціонерного товариства, яка представляє інтереси акціонерів у період між проведенням загальних зборів і в межах компетенції, визначеної статутом, контролює і регулює діяльність виконавчого органу.

Таким чином, при незмінності функції цього органу було змінено його назву, тому можна вважати тотожними «спостережну раду», передбачену Законом «Про господарські товариства» в редакції до 20 червня 2007 року та «наглядову раду», передбачену Законом «Про господарські товариства» в редакції після 20 червня 2007 року.

Прикінцеві положення цього Закону встановлювали, що:

- юридичні особи, які створено до набрання чинності цим Законом, зобов'язані протягом року з дня набрання чинності цим Законом привести свої статuti у відповідність із цим Законом.

- до приведення статутів у відповідність із цим Законом юридичні особи керуються положеннями діючих статутів у частині, що не суперечить цьому Закону.

Згодом стаття 46 Закону «Про господарські товариства» втратила чинність згідно із Законом «Про акціонерні товариства», який набрав чинності 29 квітня 2009 року.

---

² Закон набув чинності з 20 червня 2007 року.

Стаття 154 ЦК передбачає, що статут АТ має містити відомості про склад і компетенцію органів управління товариством та про порядок ухвалення ними рішень.

Відповідно до статті 160 ЦК в акціонерному товаристві може бути створена наглядова рада акціонерного товариства, яка здійснює контроль за діяльністю його виконавчого органу та захист прав акціонерів товариства. Випадки обов'язкового створення в акціонерному товаристві наглядової ради встановлюються законом. Статутом акціонерного товариства і законом встановлюється виключна компетенція наглядової ради. Питання, віднесені статутом до виключної компетенції наглядової ради, не можуть бути передані нею для вирішення виконавчому органу товариства.

Компетенція наглядової ради, визначена у ст. 160 ЦК, не відрізняється від компетенції спостережної/наглядової ради Закону «Про господарські товариства», однак щодо порядку формування, то остання створюється з числа акціонерів, тоді як ст. 160 ЦК такого обмеження не містить.

Отже, наглядова рада за ст. 160 ЦК і спостережна/наглядова рада Закону «Про господарські товариства» тотожні в частині компетенції, але не тотожні за порядком формування.

Відповідно до ст. 51 Закону «Про акціонерні товариства» наглядова рада акціонерного товариства є колегіальним органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, здійснює управління акціонерним товариством, а також контролює та регулює діяльність виконавчого органу.

З цього визначення вбачається, що у компетенції наглядової ради незмінним залишається захист прав акціонерів, а щодо відносин з виконавчим органом, то наглядова рада здійснює не лише контроль за його діяльністю, а й регулювання цієї діяльності.

Отже, компетенція наглядової ради згідно з Законом «Про акціонерні товариства» ширша, ніж компетенція наглядової ради згідно з ЦК.

Пунктом 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону «Про акціонерні товариства» встановлено, що статuti та внутрішні положення акціонерних товариств, створених до набрання чинності цим Законом, підлягають приведенню у відповідність із нормами цього Закону не пізніше ніж протягом двох років з дня набрання чинності цим Законом. Приведенням діяльності акціонерних товариств, створених до набрання чинності цим Законом, у відповідність із цим Законом є здійснення таких дій: 1) внесення змін до статуту товариства, які в тому числі передбачають зміну найменування акціонерного товариства з відкритого або закритого акціонерного товариства на публічне акціонерне товариство чи з

відкритого або закритого акціонерного товариства на приватне акціонерне товариство за умови, що кількість акціонерів на дату внесення таких змін не перевищує 100 осіб, а також виконання всіх інших вимог цього Закону у статуті товариства; 2) приведення внутрішніх положень товариства у відповідність із вимогами цього Закону.

Крім того, вимагалось здійснення певних дій в частині забезпечення існування акцій виключно у бездокументарній формі.

Таким чином, в процесі розвитку законодавства, що регулює діяльність акціонерних товариств, можна виокремити етапи, які супроводжувались вимогою приведення у відповідність з вимогами закону:

1) у зв'язку з введенням в дію Цивільного кодексу України – приведення у відповідність статуту;

2) у зв'язку з введенням в дію Закону «Про акціонерні товариства» - приведення у відповідність статуту і внутрішніх документів.

Перший етап супроводжувався приписом про те, що до приведення статутів у відповідність із цим Законом юридичні особи керуються положеннями діючих статутів у частині, що не суперечить цьому Закону.

Другий етап такою умовою не супроводжувався і не було встановлено наслідків не приведення статуту та внутрішніх положень акціонерного товариства у відповідність із положеннями Закону «Про акціонерні товариства».

Слід звернути увагу на те, що законами «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства» не передбачалось автоматичного припинення повноважень членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства у зв'язку зі впливом встановленого статутом акціонерного товариства строку таких повноважень.

Товариство не може існувати без своїх органів, оскільки кожне з них об'єднує осіб для досягнення певного інтересу, а тому й виникає потреба узгодження дій цих суб'єктів (внутрішні відносини), тобто в існуванні органів і участі товариства у відносинах з третіми особами (зовнішні відносини) як єдиного суб'єкта.³ З огляду на поняття корпоративного управління як комплексу заходів щодо організації і налагодження діяльності органів товариства, в них беруть участь, насамперед, його учасники – як безпосередньо, так і через створювані ним органи. Створення і існування органів корпорації передбачається законодавством, вони мають свою компетенцію і здійснюють відповідну

---

³ Корпоративні правовідносини: монографія / Ю.М. Жорнокуй, С.О. Сліпченко, В.Г. Жорнокуй. – Харків: ЕКУС, 2021. С. 102

діяльність. Вони вступають у відповідні відносини як між собою, так і з акціонерами.⁴

Оскільки Законом «Про господарські товариства» та Законом «Про акціонерні товариства» (в редакції, що діяла у зазначений період) не передбачалось автоматичного припинення повноважень членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства у зв'язку зі впливом встановленого статутом акціонерного товариства строку таких повноважень, слід вважати, що ці повноваження продовжуються і після впливу встановленого статутом акціонерного товариства строку, на який вони були обрані.

Правове регулювання цього питання змінилось у зв'язку із внесенням змін до ч. 1 ст. 53 Закону відповідно до Закону № 2210-VIII від 16.11.2017 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів». В абз. 3 ч. 1 ст. 53 Закону передбачено, що якщо у встановлений цим Законом строк загальними зборами не прийняті рішення, передбачені пунктами 17 та 18 частини другої статті 33 цього Закону, повноваження членів наглядової ради припиняються, крім повноважень з підготовки, скликання і проведення загальних зборів (набрав чинності з 6.01.2108 р.)⁵

Крім того, положення законів «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства» не містять припису про те, що повноваження членів спостережної ради акціонерного товариства після впливу встановленого статутом строку, на який їх було обрано, є недійсними або припиняються.

III.

Висновки:

1) на питання, поставлені у зверненні судді О.М. Баранця:

1. Чи можна вважати спостережну раду та наглядову раду тотожними (однаковими) органами управління акціонерним товариством в розумінні положень Закону України «Про господарські товариства» (в редакціях як до 20 червня 2007 року, так і після цієї дати), Цивільного кодексу України та Закону України «Про акціонерні товариства»?

При незмінності функції спостережної ради було змінено її назву, тому можна вважати тотожними «спостережну раду», передбачену Законом «Про господарські товариства» в редакції до 20 червня 2007 року, та «наглядову раду», передбачену Законом «Про господарські товариства» в редакції після 20 червня 2007 року.

---

⁴ Корпоративне управління: Монографія / І. Спасибо-Фатеева, О. Кібенко, В. Борисова; За ред. І. Спасибо-Фатеевої. – Х.: Право, 2007. С. 270.

⁵

Наглядова рада за ст. 160 ЦК і спостережна/наглядова рада Закону «Про господарські товариства» тотожні в частині компетенції, але не тотожні за порядком формування.

У компетенції наглядової ради відповідно до ст. 51 Закону «Про акціонерні товариства» незмінним залишається захист прав акціонерів, а щодо відносин з виконавчим органом, то наглядова рада не лише здійснює контроль за його діяльністю, а й регулювання цієї діяльності. Отже компетенція наглядової ради згідно з Законом «Про акціонерні товариства» ширша, ніж компетенція наглядової ради згідно з ЦК.

1.1. Яким чином слід тлумачити положення частини першої статті 160 Цивільного кодексу України (в редакції, що набули чинності з 1 січня 2004 року), положення підпункту 27 пункту 6 розділу I в сукупності з пунктом 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України № 997-V від 27 квітня 2007 року та застосовувати ці положення закону до акціонерних товариств, створених до набрання ним чинності, в яких вже була створена спостережна рада:

як те, що цей закон передбачає створення такого нового органу як «наглядова рада» та з моменту набрання чинності цим Законом в такому акціонерному товаристві (створеному до набрання ним чинності, в якому вже була створена спостережна рада) створюється новий орган «наглядова рада» замість «спостережної ради»?

чи

як те, що цей закон не передбачає створення такого нового органу як «наглядова рада», а стосується лише зміни назви такого вже створеного в акціонерному товаристві органу як «спостережна рада», та з моменту набрання чинності цим Законом таке акціонерне товариство має привести свій статут в частині, що стосується спостережної ради, у відповідність із Законом України № 997-V від 27 квітня 2007 року шляхом внесення змін до статуту в назві цього органу?

Цей закон не передбачає створення такого нового органу як «наглядова рада», а стосується лише зміни назви такого вже створеного в акціонерному товаристві органу як «спостережна рада», та з моменту набрання чинності цим Законом таке акціонерне товариство має привести свій статут в частині, що стосується спостережної ради, у відповідність із Законом України № 997-V від 27 квітня 2007 року шляхом внесення змін до статуту в назві цього органу.

1.2. Яким чином слід тлумачити положення розділу VIII «Наглядова рада акціонерного товариства» у сукупності з пунктом 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції, чинній на дату набрання чинності цим

законом) та застосовувати ці положення закону до акціонерних товариств, створених до набрання цим законом чинності, вже була створена спостережна/наглядова рада:

- як те, що з моменту набрання чинності цим Законом в такому акціонерному товаристві (створеному до набрання ним чинності, в якому вже була створена спостережна рада) створюється новий орган «наглядова рада» у порядку, передбаченому цим Законом?

чи

- як те, що з набранням чинності цим законом в акціонерному товаристві, створеному до набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства», в якому вже створена спостережна чи наглядова рада такий новий орган як «наглядова рада» не створюється, а товариство з моменту набрання чинності цим Законом лише має привести свій статут в частині, що стосується спостережної/наглядової ради у відповідність до Закону України «Про акціонерні товариства»?

З набранням чинності цим законом в акціонерному товаристві, створеному до набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства», в якому вже створена спостережна чи наглядова рада такий новий орган як «наглядова рада» не створюється, а товариство з моменту набрання чинності цим Законом лише має привести свій статут в частині, що стосується спостережної/наглядової ради у відповідність до Закону України «Про акціонерні товариства».

1.3. Чи передбачає Закон України «Про акціонерні товариства» припинення (ліквідацію, реорганізацію) в акціонерних товариств, створених до набрання чинності цим законом, такого створеного у товаристві відповідно до вимог попереднього законодавства органу як «спостережна рада» чи «наглядова рада» з одночасним створенням у відповідності до Закону України «Про акціонерні товариства» нового органу «наглядова рада»?

Закон «Про акціонерні товариства» не передбачає припинення (ліквідацію, реорганізацію) в акціонерних товариств, створених до набрання чинності цим законом, такого створеного у товаристві відповідно до вимог попереднього законодавства органу як «спостережна рада» чи «наглядова рада» з одночасним створенням у відповідності до Закону України «Про акціонерні товариства» нового органу «наглядова рада».

2. Який порядок виникнення та припинення повноважень членів спостережної/наглядової ради акціонерного товариства був передбачений Законом України «Про господарські товариства» та Законом України «Про акціонерні товариства», чинним у період з 23 січня 2004 року – дати обрання загальними зборами відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаш» членів спостережної ради до 08 лютого

2016 року – дати прийняття спостережною радою відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаш» спірних у справі № 921/67/19 рішень?

2.1. Чи був визначений цими законами, чинними у зазначений період, строк повноважень членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства?

Закон «Про господарські товариства» не містив норм щодо строку повноважень членів спостережної ради.

Відповідно до ст. 53 Закону «Про акціонерні товариства» в редакції, що діяла до набрання чинності Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» № 2210-VIII від 16.11.2017⁶, члени наглядової ради публічного акціонерного товариства обираються акціонерами під час проведення загальних зборів товариства на строк до наступних річних зборів товариства.

2.2. З якого моменту відповідно до цих законів, чинних у зазначений період, особи, обрані членами спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства, набували повноважень члена спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства?

Закон «Про господарські товариства» не містив норм щодо моменту набуття повноважень члена спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства. Рішення загальних зборів АТ є правовим актом індивідуальної дії, тому, якщо інше не встановлено статутом, таке рішення набуває чинності з моменту його прийняття. Отже, особи, обрані членами спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства, набували повноважень члена спостережної/ наглядової ради з моменту прийняття рішення загальних зборів акціонерів АТ.

Відповідно до ч. 7 ст. 53 Закону «Про акціонерні товариства» повноваження члена наглядової ради дійсні з моменту його обрання загальними зборами. У разі заміни члена наглядової ради - представника акціонера повноваження відкликаною члена наглядової ради припиняються, а новий член наглядової ради набуває повноважень з моменту отримання акціонерним товариством письмового повідомлення від акціонера (акціонерів), представником якого є відповідний член наглядової ради.

2.3. З якого моменту відповідно до цих законів, чинних у зазначений період, припинялися повноваження членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства?

---

⁶ Набрав чинності 6.01.2018 р.

Законом «Про господарські товариства» не унормовано питання про момент припинення повноважень спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства.

Згідно із Законом «Про акціонерні товариства» повноваження членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства можуть припинятись із закінченням строку, на який їх було обрано. Моментом припинення повноважень в цьому випадку вважатиметься ухвалення рішення про обрання членів наглядової ради у новому складі.

Повноваження членів наглядової ради можуть бути достроково припинені:

- за рішенням загальних зборів. Згідно з абз. 1 ч. 1 ст. 57 Закону загальні збори акціонерного товариства можуть прийняти рішення про дострокове припинення повноважень членів наглядової ради та одночасне обрання нових членів. В цьому випадку повноваження членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства припиняються з моменту ухвалення відповідного рішення загальних зборів;

- без рішення загальних зборів. Згідно з абз. 2 ч. 1 ст. 57 Закону повноваження члена наглядової ради припиняються з підстав, зазначених у цій нормі, внаслідок настання відповідних обставин (дій чи подій). В цих випадках повноваження членів наглядової ради мають припинятись:

- за його бажанням за умови письмового повідомлення про це товариства за два тижні та в разі неможливості виконання обов'язків члена наглядової ради за станом здоров'я – із дати, зазначеної у відповідній заяві члена наглядової ради;

- в разі набрання законної сили вироком чи рішенням суду, яким його засуджено до покарання, що виключає можливість виконання обов'язків члена наглядової ради, та в разі смерті, визнання його недієздатним, обмежено дієздатним, безвісно відсутнім, померлим – із дати настання відповідного юридичного факту (події).

2.4. Чи передбачали ці закони, чинні у зазначений період, автоматичне припинення повноважень членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства у зв'язку зі впливом встановленого статуту акціонерного товариства строку таких повноважень?

Законами «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства» не передбачалось автоматичного припинення повноважень членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства у зв'язку зі впливом встановленого статуту акціонерного товариства строку таких повноважень.

2.5. Чи можна стверджувати про те, що відповідно до цих законів, чинних у зазначений період, повноваження членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства продовжуються і після спливу

встановленого статутом акціонерного товариства строку, на який вони були обрані?

Оскільки Законом «Про господарські товариства» та Законом «Про акціонерні товариства» (в редакції, що діяла у зазначений період) не передбачалось автоматичного припинення повноважень членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства у зв'язку зі впливом встановленого статутом акціонерного товариства строку таких повноважень, слід вважати, що ці повноваження продовжуються і після впливу встановленого статутом акціонерного товариства строку, на який вони були обрані.

2.6. Чи припинялися повноваження членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства, створення до набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства», автоматично після закінчення встановленого пунктом 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» строку на приведення статуту та внутрішніх положень акціонерного товариства у разі, якщо акціонерне товариство не виконало цю вимогу закону та не привело свій статут та внутрішні положення у відповідність до цього Закону?

Законодавством не передбачалось у разі, якщо акціонерне товариство не виконало цю вимогу закону та не привело свій статут та внутрішні положення у відповідність до Закону України «Про акціонерні товариства», автоматичного припинення повноважень членів спостережної/ наглядової ради акціонерного товариства, створеного до набрання чинності Законом України «Про акціонерні товариства», після закінчення встановленого пунктом 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» строку на приведення статуту та внутрішніх положень акціонерного товариства.

3. Чи припиняються відповідно до вимог Закону України «Про господарські товариства» та Закону України «Про акціонерні товариства» (чинних у період з 23 січня 2004 року – дати обрання загальними зборами відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаш» членів спостережної ради до 08 лютого 2016 року – дати прийняття спостережною радою відкритого акціонерного товариства «Чортківський завод «Агромаш» спірних у справі № 921/67/19 рішень) повноваження члена спостережної/наглядової ради акціонерного товариства у разі, якщо такий член втратив статус акціонера цього товариства? Чи передбачали ці закони, чинні у зазначений період, таку підставу припинення повноважень члена спостережної/наглядової ради акціонерного товариства, як втрата ним статусу акціонера цього товариства?

Закон «Про господарські товариства» та Закон «Про акціонерні товариства» (чинні у період з 23 січня 2004 року до 08 лютого 2016 року)

не передбачали таку підставу припинення повноважень члена спостережної/наглядової ради акціонерного товариства, як втрата ним статусу акціонера цього товариства.

Відповідно до ч. 1 ст. 53 Закону «Про акціонерні товариства» у чинній у зазначений період редакції члени наглядової ради акціонерного товариства обираються з числа фізичних осіб, які мають повну цивільну дієздатність, та/або з числа юридичних осіб - акціонерів.

Зміст цієї норми не дозволяє однозначно відповісти на питання, чи дозволяє закон обирати до членів наглядової ради фізичних осіб, які не є акціонерами, адже конструкція норми сформульована настільки невдало, що залишається сумнів: слово «акціонерів» стосується лише юридичних осіб, чи відноситься і до першої частини речення.⁷

4. Чи зобов'язує частина п'ята статті 47 Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції, чинній на 08 лютого 2016 року - дату прийняття спостережною радою відповідача спірних у цій справі рішень) наглядову раду акціонерного товариства у разі прийняття рішення про скликання позачергових загальних зборів з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного зазначати у такому рішенні обґрунтування (мотиви), в чому полягав інтерес товариства прийняти саме таке рішення?

У разі прийняття рішення про скликання позачергових загальних зборів з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного відповідно до частини п'ятої статті 47 Закону України «Про акціонерні товариства» (у редакції, чинній на 08 лютого 2016 року - дату прийняття спостережною радою відповідача спірних у цій справі рішень) наглядова рада акціонерного товариства не зобов'язана зазначати у такому рішенні обґрунтування (мотиви), того в чому полягав інтерес товариства прийняти саме таке рішення.

2) на питання, поставлені у зверненні судді Н.М. Губенко:

1. Чи дійсні повноваження членів спостережної ради акціонерного товариства після спливу строку обрання, встановленого статутом, у розумінні статті 4, частини першої статті 23, пункту «в» частини п'ятої статті 41 Закону України «Про господарські товариства», станом на 23.01.2006?

Положення ст. 4, ч. 1 ст. 23, п. «в» ч. 5 ст. 41 Закону України «Про господарські товариства» станом на 23.01.2006 не містять припису про те, що повноваження членів спостережної ради акціонерного товариства після

---

⁷ Корпоративне управління за законодавством України: теоретико-прикладні проблеми. Монографія / О.А.Беляневич, А.В.Мякий. – К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г.Бурчака НАПрН України, 2017. С. 192.

спливу встановленого статутом строку, на який їх було обрано, є недійсними або припиняються. З огляду на це слід дійти висновку, що згідно із зазначеними нормами повноваження членів спостережної ради дійсні до їх припинення загальними зборами акціонерів.

2. Чи застосовуються норми статті 57 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI, що регулює підстави дострокового припинення повноважень членів наглядової ради, до праввідносин припинення повноваження членів спостережної ради акціонерного товариства, якщо їх строк обрання, встановлений статутом, сплив до набрання чинності цим Законом?

Відповідно до ч. 1 ст. 53 Закону «Про акціонерні товариства» члени наглядової ради акціонерного товариства обираються акціонерами під час проведення загальних зборів товариства на строк не більший ніж три роки. Статутом приватного акціонерного товариства може бути передбачено інший строк повноважень наглядової ради, але такий строк не може перевищувати три роки.

Абз. 1 ч. 1 ст. 57 Закону «Про акціонерні товариства» передбачає, що загальні збори акціонерного товариства можуть прийняти рішення про дострокове припинення повноважень членів наглядової ради та одночасне обрання нових членів. Ця норма в сукупності з нормою ч. 1 ст. 53 цього Закону означає, що загальні збори можуть достроково припинити повноваження членів наглядової ради, які обрані на строк 3 роки (або інший передбачений статутом приватного АТ строк) згідно із нормами Закону «Про акціонерні товариства».

Законодавство, що діяло до набрання чинності Законом «Про акціонерні товариства», не містило норм щодо дострокового припинення повноважень членів спостережної/наглядової ради, однак такі приписи могли міститися у статуті АТ.

Якщо строк обрання членів спостережної/наглядової ради, встановлений статутом, сплив до набрання чинності цим Законом, то постановка питання про «дострокове» припинення повноважень як таке Зборами акціонерів на підставі абз. 1 ч. 1 ст. 57 Закону не має сенсу.

Водночас відповідно до абз. 3 ч. 1 ст. 53 Закону, якщо у встановлений цим Законом строк загальними зборами не прийняті рішення, передбачені пунктами 17 та 18 частини другої статті 33 цього Закону, повноваження членів наглядової ради припиняються, крім повноважень з підготовки, скликання і проведення загальних зборів.

Поряд із цим в абз. 2 ч. 1 ст. 57 Закону містяться обставини, що є підставами припинення повноважень члена наглядової ради незалежно від того, коли, в який спосіб і на підставі яких законодавчих і статутних норм його було обрано. Ці підстави також не пов'язані із рішенням загальних зборів.

Тому за наявності підстав, передбачених в абз. 2 ч. 1 ст. 57 Закону «Про акціонерні товариства», припиняються і повноваження члена спостережної/наглядової ради з підготовки, скликання і проведення загальних зборів.

Хоча підстави припинення повноважень, передбачені в абз. 2 ч. 1 ст. 57 Закону, містяться у статті про «Дострокове припинення повноважень членів наглядової ради», в контексті судових справ, що стали приводом для звернення, ці підстави можуть бути застосовані і до правовідносин припинення повноваження членів спостережної ради акціонерного товариства, встановлений статутом строк обрання яких, вплив до набрання чинності цим Законом.

3. Чи виключає втрата обраною особою статусу акціонера акціонерного товариства можливість виконання обов'язків члена наглядової ради у розумінні статті 53 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI станом на 31.12.2014? Чи виключається така можливість, якщо обов'язки члена наглядової ради виконує член спостережної ради, що відповідно до статуту та положення міг обиратися виключно з числа акціонерів?

Ст. 53 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI станом на 31.12.2014 не містить норм про те, що втрата обраною особою статусу акціонера акціонерного товариства позбавляє його можливості виконання обов'язків члена наглядової ради. Ст. 57 Закону також не містить положення про те, що втрата обраною особою статусу акціонера акціонерного товариства є підставою припинення повноважень члена наглядової ради. Поряд із цим загальні збори акціонерного товариства можуть прийняти рішення про дострокове припинення повноважень члена наглядової ради, який втратив статус акціонера, та одночасне обрання нового члена на підстави ч. 1 ст. 57 Закону.

Законодавство не передбачає можливість «автоматичного» припинення повноважень члена наглядової ради, навіть тоді, коли обов'язки члена наглядової ради виконує член спостережної ради, що відповідно до статуту та положення міг обиратися виключно з числа акціонерів. Припинення таких членів наглядової ради відбувається або за рішенням загальних зборів на підставі абз. 1 ч. 1 ст. 57 Закону, або без рішення загальних зборів з підстав, зазначених в абз. 2 ч. 1 ст. 57 Закону.

4. Чи можна у розумінні частини другої статті 51 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI вважати, що акціонерне товариство не виконало обов'язкової вимоги щодо створення наглядової ради і такий орган відсутній, оскільки станом на 08.02.2016 та 20.02.2016 акціонерне товариство не виконано вимоги абзацу третього пункту 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність,

деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V та пункту 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI щодо приведення діяльності та статуту у відповідність із цими Законами?

Правове регулювання питань створення наглядової ради АТ відповідно до ч. 2 ст. 51 Закону «Про акціонерні товариства» призначене для акціонерних товариств, що створюються після введення в дію цього Закону.

Акціонерні товариства, створені до введення в дію цього Закону, а також Цивільного кодексу України мали обов'язок привести свої установчі документи у відповідність спершу із Цивільним кодексом та змінами до Закону «Про господарські товариства», а згодом із Законом «Про акціонерні товариства».

Акціонерні товариства, які не виконали вимоги абзацу третього пункту 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V та пункту 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI щодо приведення діяльності та статуту у відповідність із цими Законами, не можуть вважатись такими, що не створили наглядову раду, і що така рада в АТ відсутня, якщо в цьому АТ була спостережена/наглядова рада до введення в дію Закону «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V та Закону «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI.

В цьому випадку існуюча спостережна/наглядова рада виконує свої повноваження, встановлені статутом, керуючись Законом «Про акціонерні товариства» та статутом та внутрішніми документами АТ в частині, в якій вони не суперечить цьому Закону.

5. Чи можна у розумінні пункту 5 розділу XVII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI вважати, що після спливу дворічного строку спостережний орган управління акціонерного товариства, що був створений до набрання чинності цим Законом, не має право приймати рішення з питань, що належить до виключної компетенції наглядової ради, без виконання вимоги щодо приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із нормами цього Закону?

Невиконання вимоги щодо приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із нормами Закону «Про

акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI не має наслідком позбавлення спостережної/наглядової ради, створеної до набрання чинності цим Законом, права приймати рішення з питань, що належить до виключної компетенції наглядової ради, після спливу дворічного строку.

Така спостережна/наглядова рада вирішує питання, що належать до виключної компетенції наглядової ради відповідно до ч. 2 ст. 52 Закону «Про акціонерні товариства» та статуту АТ **в частині**, що не суперечить цьому Закону. Поряд із цим слід керуватись ч. 1 ст. 53 цього Закону щодо строку повноважень членів наглядової ради та обмеження компетенції наглядової ради, яка продовжує діяти понад встановлений законом чи статутом строк.

6. Чи вважаються члени спостережної ради акціонерного товариства такими, що є повноважними членами наглядової ради у розумінні підпункту 27 пункту 6 розділу I, абзацу третього пункту 2 розділу III «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V, якщо дворічний строк, на який було обрано членів спостережної ради відповідно до статуту, завершився до набрання чинності цим Законом?

Якщо статутом АТ, створеного до набрання чинності Законом України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V, не передбачено спеціальних положень щодо припинення повноважень членів спостережної ради у зв'язку із закінчення строку їх обрання, ці члени спостережної ради залишаються повноваженими та виконують свої повноваження згідно з Законом «Про господарські товариства» та статутом в частині, що не суперечить нормам Закону «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V.

7. Чи мали право станом на 08.02.2016 (20.02.2016) члени спостережної ради акціонерного товариства до приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із вимогами Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V та Закону України «Про акціонерні товариства» приймати рішення з питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради згідно із статтею 52 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI,

зокрема, про обрання оцінювача майна товариства, затвердження ринкової вартості майна, про вчинення значних правочинів?

Невиконання вимоги щодо приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із нормами Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V та Закону «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI не має наслідком позбавлення спостережної/наглядової ради, створеної до набрання чинності цим Законом, права приймати рішення з питань, що належить до виключної компетенції наглядової ради, якщо не сплив строк повноважень ради.

Члени спостережної ради акціонерного товариства до приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із вимогами цих законів мали право приймати рішення з питань, що належать до виключної компетенції наглядової ради згідно із статтею 52 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI, зокрема, про обрання оцінювача майна товариства, затвердження ринкової вартості майна, про вчинення значних правочинів.

Така спостережна/наглядова рада вирішує питання, що належать до виключної компетенції наглядової ради відповідно до ч. 2 ст. 52 Закону «Про акціонерні товариства» та статуту АТ в частині, що не суперечить цьому Закону. Поряд із цим слід керуватись ч. 1 ст. 53 цього Закону щодо строку повноважень членів наглядової ради та обмеження компетенції наглядової ради, яка продовжує діяти понад встановлений законом чи статутом строк.

Згідно з абз. 3 ч. 1 ст. 53 Закону «Про акціонерні товариства», якщо у встановлений цим Законом строк загальними зборами не прийняті рішення, передбачені пунктами 17 та 18 частини другої статті 33 цього Закону, повноваження членів наглядової ради припиняються, крім повноважень з підготовки, скликання і проведення загальних зборів.

Отже, станом на 08.02.2016 (20.02.2016) члени спостережної ради акціонерного товариства до приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із вимогами зазначених законів мали право приймати тільки рішення з підготовки, скликання і проведення загальних зборів.

8. Чи мали право станом на 08.02.2016 та 20.02.2016 члени спостережної ради акціонерного товариства до приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із вимогами Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V та Закону України «Про

акціонерні товариства» приймати рішення про скликання позачергових загальних зборів акціонерного товариства з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного відповідно до частини п'ятої статті 47 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI?

У первісній редакції ч. 5 ст. 47 Закону «Про акціонерні товариства» зазначалось: якщо цього вимагають інтереси акціонерного товариства, наглядова рада має право прийняти рішення про скликання позачергових загальних зборів з письмовим повідомленням акціонерів про проведення позачергових загальних зборів та порядок денний відповідно до цього Закону не пізніше ніж за 15 днів до дати їх проведення з *позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного*. У такому разі за відсутності кворуму позачергових загальних зборів повторні загальні збори не проводяться. Наглядова рада не може прийняти рішення, зазначене в абзаці першому цієї частини, якщо порядок денний позачергових загальних зборів включає питання про обрання членів наглядової ради.⁸

Зазначені норми, являють собою специфічний правовий механізм «стримувань і противаг», який може застосовуватись для захисту інтересів акціонерного товариства в цілому у випадку конфлікту між цими інтересами та інтересами окремого акціонера (групи акціонерів).⁹

Цей механізм, з одного боку, дозволяє обмежити право акціонерів надавати пропозиції скликати позачергові збори акціонерів з порядком денним, який, на думку наглядової ради, відповідає інтересам акціонерного товариства в цілому, а з іншого боку, якщо акціонери, переслідуючи власні інтереси, на збори не з'явилися («проголосували ногами»), внаслідок чого відсутній кворум для голосування, не надає можливості скликати повторні позачергові збори.

Водночас, як зазначалось вище, спостережна/наглядова рада АТ, діяльність та статут якого не приведені у відповідність із вимогами Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V та Закону України «Про

⁸ Була чинною в цій редакції до 1.05.2016 р. Змінена згідно із Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів» № 289-VIII від 07.04.2015.

⁹ «Дослідження, проведене Конституційним Судом України, свідчить, що легітимний інтерес акціонерного товариства не є простою сукупністю законних інтересів його акціонерів. Індивідуальні інтереси останніх, як правило, відрізняються суперечливістю, а нерідко й конфліктністю, оскільки спрямовуються на пошук і використання або створення шляхів і засобів для задоволення різних за обсягом і змістом потреб та відрізняються різними мотивами у таких бажаннях і прагненнях. Не можуть бути завжди тотожними інтереси власника однієї акції та інтереси держателя контрольного пакету акцій, лабільні інтереси міноритарного (дрібного) акціонера, стратегічні інтереси акціонерного товариства у цілому тощо.» // Пункт 4.1 Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 1 грудня 2004 року № 18-рп/2004.

акціонерні товариства», має обмежений обсяг компетенції. На нашу думку, навряд чи буде правильним твердження, що в такій ситуації спостережна/наглядова рада має можливість повною мірою захищати інтереси акціонерного товариства. Такий механізм вирішення спірних питань може застосовуватись за наявності у наглядової ради повного обсягу компетенції та у взаємозв'язку з іншими нормами, які регулюють порядок створення та діяльності наглядової ради, а також інших органів товариства.¹⁰

З огляду на викладене, вважаємо, що станом на 08.02.2016 та 20.02.2016 члени спостережної ради акціонерного товариства до приведення діяльності та статуту акціонерного товариства у відповідність із вимогами Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України» від 27 квітня 2007 року № 997-V та Закону України «Про акціонерні товариства» не мали права приймати рішення про скликання позачергових загальних зборів акціонерного товариства з позбавленням акціонерів права вносити пропозиції до порядку денного відповідно до частини п'ятої статті 47 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17 вересня 2008 року № 514-VI.

**Член Науково-консультативної ради
при Верховному Суді
кандидат юридичних наук**

Беляневич В.Е.

**Член Науково-консультативної ради
при Верховному Суді
доктор юридичних наук, професор**

Беляневич О.А.

---

¹⁰ Може скластись враження, що кожен орган корпорації діє самостійно, незалежно від інших органів, у межах своїх повноважень. Однак це не так. Усі органи утворюють систему, її структурні одиниці підпорядковані єдиній меті, взаємодіють і впливають один на одного // Корпоративні правовідносини: монографія / Ю.М. Жорнокуй, С.О. Сліпченко, В.Г. Жорнокуй. – Харків: ЕКУС, 2021.С. 96.